

Udgiver:

NOAH

Rådhusstræde 13

1466 K

Tel. (01) 156052

Giro 5560039

Åbningstid:

Hverdage 10 - 17

Abonnement

NOAH 37 - 46 kr. 45.-

Løssalg:

Enkeltnumre kr. 6.-

Dobbeltnumre kr. 8.-

Ældre NOAH-blade fra nr. 10 kan købes så længe oplaget rækker.

Meddelelser om flytning og reklamationer vedr. leveringen meddeles til posthuset.

Sats: H.P.Sats, Assens
Tryk: Ex-skolens trykkeri.

Redaktion: NOAH's
bladgruppe.

Redaktion og teknik:

Jørgen Boldt

Birgitte Bülow

Eva Glejtrup

Henrik Høgh

Bruno Ingemann

Poul Johansen

Steen Juhler

Birgitte Lauersen

Jan Radich Nielsen

Peter Nissen

Eigil Poulsen

Henning Schroll

Jesper Toft

Mikael Warming

Indhold

Madaktionen	2
Planlægning	6
FREJA	7
Atomkraft	8
Kemisk krig	10
Alternativ energi	11
Landbrug	12
Fluor	13
Brudte atomløfter	14
Svejsesøg	16

Madaktionen

Den 10. december 1976 gik 66 grupper igang med at sætte alternative varedeklARATIONER på udvalgte varer i deres lokale Brugs. Omkring 200 butikker fik besøg ved denne lejlighed.

I madgruppen havde vi udvalgt 39 varer, der hver skulle forsynes med en eller flere af de fem forskellige mærkater. Varerne var alle FDB-mærkede eller fra FDB's fabrik Nordchokolad (Brugsforeningernes fællesnordiske slikfabrik).

Mærkatteksterne havde forud for aktionen været genstand for omfattende diskussion i gruppen. Vi besluttede at rette kritikken mod fem egenskaber ved varerne: SVOVL, AROMA, FARVE, NITRIT samt FEDT. De første fire egenska-

ber drejede sig om tilsætningsstoffer, mens den sidste dels skulle fremhæve det store fedtindhold (i pølser), dels påvise FDBs mangelfulde deklARATION af indholdet.

Teksterne blev formuleret meget bredt:

Denne vare er tilsat SVOVL DIOXID i mængder, der kan være skadelige.

Venlig hilsen NOAH.

Denne vare er tilsat KUNSTIGE SMAGSSTOFFER, hvis sammensætning holdes hemmelig for myndighederne.

Venlig hilsen NOAH.

Denne vare er tilsat FARVESTOFFER, hvis virkning på mennesker ikke er tilbunds-gående undersøgt.

Venlig hilsen NOAH.

Denne vare er tilsat NITRIT, der kan danne kræftfremkaldende stoffer.

Venlig hilsen NOAH.

60% af kødet i denne vare er FEDT, der er farvet rødt.

Venlig hilsen NOAH.

De udvalgte varer

- A
- A (1) Palanca hvidvin
 - A (2) Tørrede spanske abrikoser
 - A (3) Kartoffelmos i flager
 - A (4) Kartoffelmos-pulver
 - B (5) Cornflakes (FDB)
 - B (6) Grillpølser, lang dåse
 - B (7) Hot dog pølser u/skind, dåse
 - B (8) Asparagessuppe, dåse
 - BC (9) Zambino sportsdrik, grøn
 - BC (10) Zambino limonade, rød
 - BC (11) Zambino cola, brun
 - BC (12) Læskedrikpulver, appelsin
 - BC (13) Læskedrikpulver, jordbær
 - BC (14) Læskedrikpulver ananas
 - BC (15) Hindbær creamkage
 - BC (16) Clementiner creamkage
 - BC (17) Frugt creamkage
 - BC (18) Jordbærvafler
 - BC (19) Frugtvafler
 - C (20) Russisk salat
 - C (21) Lakridspinde
 - C (22) All gott (blandet indhold)
 - C (23) Pariserlinsler
 - C (24) Familieblanding (bolsjer)
 - C (25) Toffee (små kugler)
 - C (26) Bridgeblanding
 - C (27) Bamser (vingummifigurer)
 - C (28) Marcipansnitter
 - C (29) Dameskrå
 - C (30) Eucalyptus-pastiller
 - C (31) Jul skum (skumfigurer)
 - C (32) Appelsinskiver (bolsjer)
 - C (33) Vingummi
 - CD (34) Røget medister
 - CD (35) 'Den lange slanke' spegepølse
 - CD (36) Herregårdsspegepølse
 - CD (37) Kogt salami
 - CDE (38) Tyk salami
 - CDE (39) Salami

påstå, at indholdet var skadeligt. Det ved vi jo netop ikke. Og det var akkurat det, der skulle fortælles. Ikke engang myndighederne ved det. Osv.

Ved at holde teksten på et afdæmpet plan og ledsage mærkaterne med en uddybende rapport opnåede vi at lade de deltagende grupper selv vurdere, hvor på kritikken vi ville lægge vægten.

Hemmeligholdelse

På et ret tidligt tidspunkt blev vi klar over, at vi kunne hente de fleste oplysninger om varerne hos FDBs centrallaboratorium. Vi behøvede altså ikke foretage analyser selv. Denne imødekommenhed fortjener FDB ros for. I det hele taget har madgruppen haft kontakt med FDB i lang tid forud for aktionen. Samarbejdet har været hæmmet af, at vi ikke vidste hvor meget vi turde røbe om aktionen undervejs. Det endte med, at vi besluttede at hemmeligholde mærkatteksterne, de udvalgte varer samt datoen for aktionen. Vi ventede en eller anden form for modspil og ville ikke risikere, at det kom til at tage luften helt ud af ballonen. At FDB gjorde et ihærdigt arbejde for at finde ud af datoen og indrykkede for over 100.000 kr. dagbladsannoncer på aktionsdagen kom dog noget bag på os. Det lykkedes at hemmeligholde teksterne og de udvalgte varer lige til det sidste.

Pressen

Hemmeligholdelsen, som oprindelig havde til formål at holde FDB lidt i ave, havde en bemærkelsesværdig bivirkning: Så snart pressen fornemmede, at der var noget

Her får vaflerne en mærkat.

Aktionen fandt sted midt i juletravlheden.

som først blev offentliggjort i sidste øjeblik, blev forhåndsinteressen mere intens. Det var som om journalisterne i højere grad kridtede støvlerne for ikke at sakke agterud i slutrunden. Aktionen fik en sjældent god pressedækning, både i radio, TV og dagbladene.

Kritik af aktionen

Kritikken af aktionen har især drejet sig om 1) at vi angreb netop Brugsen, som på en lang række områder er foran de øvrige fødevarerproducenter og -butikker, og 2) at deltagerne så sent fik fuld besked om aktionens indhold. Herudover har enkelte haft brug for mere materiale end det tilsendte.

For at begynde med det sidste: Fordelingen af mærkater og baggrundsmateriale har været rimelig i forhold til den tilgængelige mængde. Der blev trykt 54.000 selvklæbende mærkater, hvoraf de fleste er blevet anvendt. Den sene informering skyldes dels vore overvejelser i madgruppen (hvor vi hele tiden ændrede planer), dels at vi ikke ville slippe for meget løs før tiden.

At vi angreb Brugsen, har hele tiden været aktionens svageste punkt. Forstået på den måde, at det ikke er umiddelbart klart for enhver, og derfor skal forklares. Det ville være mere logisk at starte med de »værste« produkter på markedet. Vor argumentation har været, at vi troede, det nyttede noget i Brugsen — og at vi ikke syntes, Brugsen levede op til sit formål.

Gode intentioner

Centrallaboratoriets imødekommenhed med oplysninger viser, at Brugsen trods alt er til at arbejde med. Alligevel havde vi en klar fornemmelse af, at der var en betydelig afstand mellem FDBs intentioner

og deres praksis.

Centrallaboratoriet må siges at repræsentere den mere progressive linie i foretagendet. Salgsafdelingen er ikke altid begejstret for Okholms nye produkter. Den hvide cola er undtagelsen, der bekræfter, at der kan være overensstemmelse mellem ideelle og kommercielle bestræbelser. Uden at vi af den grund vil udråbe en 10 pct. sukkeropløsning som nogen væsentlig landvinding på ernæringsområdet.

Selvom FDB på en række områder er foran en kvalitet og deklarationer, virker det provokerende, når annoncerne lover »Ingen tvivl om kvaliteten«. Når der samtidig med »Brug Brugsen« og »Din egen butik« foregøgles en effektiv medindflydelse, er det næsten for meget. Erfaringen viser, at denne påstand ikke stemmer med realiteterne. Generalforsamlinger og medlemsmøder med kaffe og blødt brød er ikke en tilstrækkelig sikring af forbrugernes langsigtede interesser. Dette forhold vil blive nærmere belyst i et senere nummer af NOAH-bladet. I samme nummer vil gruppernes evaluering blive refereret.

Der var flere varer end mærkater.

Vi elsker også jer, NOAH!

En række brugser landet over vil få besøg af folk fra NOAH. De vil klæbe alternative etiketter på et antal varer for at gøre opmærksom på brug af tilsætningsstoffer i fødevarer. NOAH har kaldt deres aktion for en »benhård kærlighedserklæring til forbrugernes egen butik«.

Vi elsker også jer, NOAH! - Fordi I sætter projektør på Brugsen. Vi har i lang, lang tid arbejdet systematisk på at fjerne overflødelige tilsætningsstoffer og udvikle ernæringsforbedrede varer. Ja, faktisk længe før der var noget, der hed NOAH... - Og vi gør det stadig! Derfor kan du i Brugsen bl.a. få

Cola uden farve
Sodavand uden konserveringsmiddel
Spegepølse uden nitrit
Kager uden farve
Leverpostej med mindre fedt
Salater med færre kalorier
Marmelade med mindre sukker

Det var kun nogle få eksempler. Vores kvalitetsindsats omfatter alle vore varer. Og vi deklarerer altid udenpå, hvad der er indeni.

Brugsen gi'r dig frit valg

Der blev diskuteret flittigt.

FDB på stikkerne

Der er ingen tvivl om, at FDB har været oppe på stikkerne i forbindelse med aktionen. Allerede den 3. december sendte Handelsafdelingen et cirkulære til samtlige butikker med overskriften **VIGTIG MEDDELELSE**. Det hedder heri: »I anledning af den forventede NOAH-aktion vil vi erindre om, at vi har nedennævnte ernæringsforbedrede varer plus Mini Risk. Skønnes det hensigtsmæssigt, kan butikkerne på aktionsdagen have samlet et udpluk af disse varer på salgstorv el.lign. Herved kan forbrugerne blive opmærksomme på disse produkter — og ved evt. kontakt med pressen (journalister og fotografer) vil en sådan udstilling give et godt billede af FDB/Brugsens indsats på dette område.«

På selve aktionsdagen kom de store dagbladsannoncer med omtale af de samme varer. Til at lede slagets gang blev der oprettet »kommandoposter« på hver af landets 5 centralafdelinger. Herfra udgik forholdsordrer til de lokale

Uddeleren betragter de mærkede varer.

uddelere og hertil kunne uddelerne ringe, hvis der opstod problemer.

Elsk aktivisterne

Fra Odense Centralafdeling har vi opsnappet et cirkulære til uddelerne »Til personlig orientering ang. NOAH-aktionen fredag 10/12-76 eller lørdag 11/12-76.«

I cirkulæret får uddeleren gode råd med hensyn til at tackle aktivisterne. Det hedder bl.a.:

»Giv jer tid til at byde evt. NOAH-folk pænt velkommen, evt. invitere dem på en kop kaffe, en farvefri FDB-sodavand eller give dem et par appelsiner i hænderne, samt indlede en venlig diskussion med dem for at få udredet deres ærinde.«

Man ser for sig de måbende aktivister, der træder ind i den julepyntede butik. Uddeleren, med udbredte arme à la pastor Blicher »Velkommen velsignede drenge«, kassedamen der trykker de betuttede et stort, varmt kys på kinden »Vi elsker også jer, NOAH«. Med favnen fuld af appelsiner trækkes gæsterne hen til det bugnende kaffebord, hvor de fotograferes med farveløse sodavander for munden og med lommerne fulde af nitritfri spegepølser.

Politi og domstole

Så begynder selve højtideligheden:

»Hent med butiksmedarbejdernes hjælp et eksemplar af de nævnte varer (de udvalgte) frem og giv NOAH-folkene lov til at klæbe en mærkat på hver, mens alle (incl. evt. pressfolk) ser på det ... Når denne prøve er overstået, skulle ud-

deleren være i stand til at give gruppen lov til en begrænset mærkatpåkøbning af varerne på butikshylderne. Måske ligger der kun få af de pågældende varer fremme.«

Det er medie-teori detteher. Handelspoesi så det klodser. Efter at den lille Signe har fået sin julegave, åbnes lugerne til de smukt oplyste kølediske. Et sus går gennem flokken. Næææh. De afskårne spegepølser funkler i rødt og hvidt. Og børnene får lov til at plyndre træet. Måske 800 skiver salami i baglokalet den dag. »Bemærk, at hvis der ikke bliver lejlighed til at bruge mærkaterne fredag-lørdag, risikerer vi, at NOAH-folkene går og klæber mærkater i lang tid fremover.«

For at aktivisterne ikke skal blive for overmodige, kan uddeleren true med politiet — men kun true. Det hedder: »Juridisk er der ingen tvivl om, at aktionen er ulovlig. Det kan man gøre NOAH-folkene opmærksomme på for at begrænse mærkatpåkøbningen, men ud fra en mediemæssig betragtning er det næppe politi og domstole, vi skal trække på i denne sag. Hold hovedet koldt over for evt. provokationer og prøv at få det hele til at gå fredsommeligt.«

Guf til personalet

Kærlighedens veje er uransagelige, men måske netop derfor kan intet overlades til tilfældighederne. Når de kære gæster er blevet fulgt (eller båret) til døren, er ballet forbi.

»Aktionen er — såvidt vides — begrænset til fredag og lørdag. Mandag morgen den 13/12 bør alle mærkatpåkøbte varer være fjernet fra butikken. Enten kan mærkaterne fjernes, eller mærkatvarerne kan sælges til personalet eller kunder, der ligefrem spørger

efter dem. Målet må være, at hele denne sag udadtil må være afsluttet lørdag ved lukketid.«

Kan varerne ikke afsættes på anden måde, kan personalet altid få en julekurv med SVOVL, AROMA, FARVE, NITRIT og FEDT. Udgifterne kan så trækkes i deres løn (?).

Efter aktionen

Om forløbet af aktionen skrev FDB-nyt i en ledende artikel bl.a.:

»Alle meldinger, der er kommet ind fra brugserne, lyder på udbredt fordragelighed og afslappet tonefald. Vi vidste godt, at der i brugserne er folk med forstand på at sælge varer og være kundevenlige. Men nu har de også bevist, at de har fin sans for den form for »kundeservice«, som må tages i anvendelse over for kunder med det ærinde, NOAH kom i. Det var flot klart!«

Politiken skrev 29/12-76 bl.a.:

»NOAH-gruppernes aktion mod sminket mad i forbrugernes egne butikker — Brugsen og Kvickly — har allerede givet resultat:

Farven er forsvundet fra en røget medister, en ny nitrit- og farvefri spegepølse er på vej, og pr. 1. juli forsvinder farvestoffet tartrazin, som mistænkes for at være allergifremkaldende, fra alle slikprodukter fra kooperations fællesnordiske produktionsvirksomhed Nordchokolad. Det er de konstante resultater, miljøaktivisterne fra NOAHs madgruppe kan notere sig efter den landsomfattende aktion midt i december.«

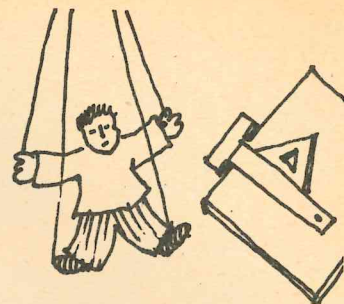
Som omtalt vender vi tilbage til aktionen i forbindelse med et senere nummer af bladet.

Steen

FDB havde bestilt deres eget filmhold til aktionen.

Invitation til debat om planlægning

I alle landets amter arbejdes der med fysiske planer for det Danmark, vi fremover skal leve i. For hvert af landets 14 amter skal der udarbejdes en regionplan, som skal indeholde retningslinier for:

- hvordan de enkelte byer i amtet fremover skal udvikles og hvilken vækst de skal have.
- de overordnede centre, større trafik anlæg og andre tekniske anlæg samt større offentlige institutioner.
- beliggenheden af sommerhusområder og særligt forurenende virksomheder.

Alt sammen noget, som i høj grad vil præge vores fremtidige hverdag.

Fra alle kommunerne er der indkaldt forslag og ideer til bearbejdning i amtet, hvilket allerede er sket, og landets amter er for tiden ved at udarbejde alternative skitser til amtets kommende regionplan.

Disse alternative forslag skal være udgangspunkt for en offentlig debat blandt borgerne. Dette er noget nyt. Efter regionplanloven skal amterne sørge for, at der kommer en sådan debat, og er således pålagt at være den udfarende kraft. Hidtil har man haft indtrykket af, at borgernes engagement i planlægningsspørgsmål er blevet betragtet som utidig indblanding, og det er til tider endt i voldelige konfrontationer (husbesættelser mv.).

Debatperioden

Debatperioden skal vare mindst et halvt år og påbegynde senest 1. oktober 1977 med offentliggørelse af de alternative skitser.

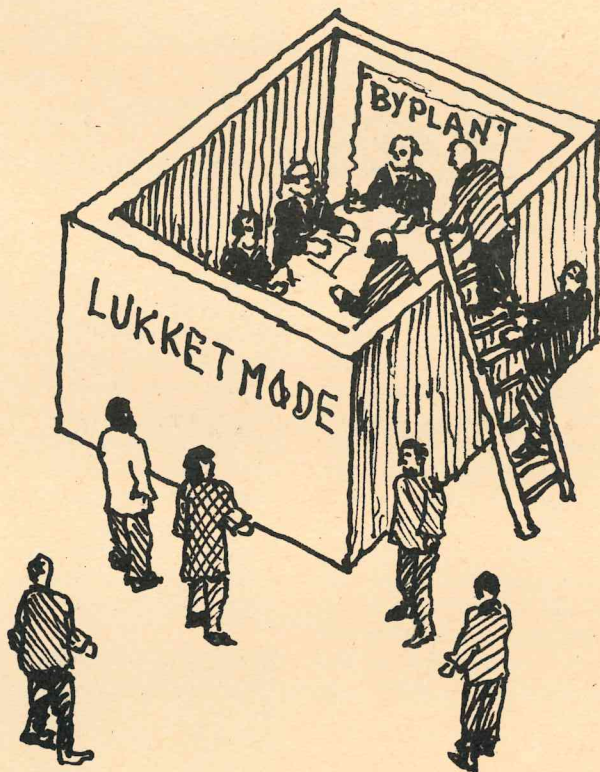
Det er overladt til de enkelte amtsråd og kommunalbestyrelser selv at tilrettelægge oplysningsvirksomheden, men som en hjælp har Planstyrelsen i samarbejde med Statens Byggeforskningsinstituts byplanafdeling udsendt en rapport, som kan betragtes som et idékatalog, »hvorfra der forhåbentlig kan hentes inspiration til arbejdet med tilrettelæggelse og gennemførelse af den offentlige debat.«

Det er en lille pjece på 34 sider, som gennemgår alle de måder man kan føre oplys-

ningsvirksomhed på, til tider helt ud i det banale: »Plakater giver størst udbytte, hvis de opsættes på steder, hvor der i det daglige kommer mange borgere«. Men de fleste kom-

egentlige debat går også de traditionelle veje (foreninger, skoler, studiekredse), men man har dog lige fået lov til at nævne modekspertise, planlæggere hvis opgave er at udforme alternative planer på bestemte befolkningsgrupperes vegne, og advokat-planlæggere, hvis opgave det er at opsege, aktivere og bistå et givet områdes beboere med selv at fremlægge konkrete forslag til løsning af deres problemer.

Men som sagt, det er de enkelte amtsråd og kommunalbestyrelser, der selv skal tilrettelægge informationen og debatten. Miljøministeriet/Planstyrelsen har givet bolden videre.

muner eller amter er vel heller ikke just veteraner i oplysningsarbejde omkring den fysiske planlægning. Pjecen indeholder ikke opsigtsvækkende nyheder, men er alligevel velgennemtænkt og velmenende — f.eks. foreslår man børnepasning i forbindelse med møder.

De forslag man har til den

Vores debat

En slags modstykke til Planstyrelsens rapport finder vi i et nummer af Tryk (Kolding Højskoles tidsskrift), som også beskæftiger sig med planlægning og offentlighed, set »fra den anden side«.

»Din by?« hedder dette nr., og gennem nogle temmelig generelle analyser af byudvikling og planlægning når det til at beskæftige sig med de muligheder og besværligheder vi som borgere har for at påvirke »udviklingen«.

Gennem forfatternes egne og andres erfaringer, får vi et indblik i, at det i øjeblikket er så som så med offentlighed i planlægningen, for ikke at tale om beboermedbestemmelse. F.eks. er afsnittet »Om at søge oplysninger på Kommunens Forvaltning« en case-story om den trange vej fra teknisk forvaltning til byplanafdelingen til boligkontoret til biblioteket til byplanafdelingen igen, for at få at vide, at man ikke kan få noget at vide om en konkret plan.

Beboergrupperne har længe kæmpet for sanering og byfornyelse på beboernes betingelser, men på trods af, at Danmark har verdens bedste saneringslov, er resultaterne beskedne. I »Beboeraktion, taktik og strategi« fra forlaget Beboertryk beskrives beboernes organiserede kamp over for en saneringspolitik, der overvejende tilgodeser boligspekulanternes interesser.

Jeg tror ikke, vi skal vente noget særligt af regionsplanernes offentlighedsperiode, med mindre vi selv er oppe på tærerne. Døren er åbnet på klem via lands- og regionplanloven, og det gælder om at vi som borgere udnytter denne chance, og allerede nu begynder at forberede os. J.R.N.

Offentlighed om regionsplanlægningen
Forslag til tilrettelæggelse af debatten.
Planstyrelsen 1976.
Fås gennem boghandlerne.

Tryk nr. 4/76
Din by?

Pris kr. 9,-
Fås fra Kolding Højskole, Nørremarksvej, 6000 Kolding.

Beboeraktioner, taktik og strategi.

Forlaget beboertryk, jan. 1977.
Pris kr. 10,-.

Fås gennem NOAH.

FREJA

FREJA startede i 1973 som en studiegruppe på arkitektskolen i København. Dengang som nu var der en stor diskussion om ressourcemangel og energioverforbrug, og en gruppe arkitektstuderende ville godt finde ud af, hvordan det hang sammen med deres arbejde som arkitekter — arkitekter er jo bl.a. med til at administrere 65 pct. af energiforbruget. Først ville de lave en art katalog over den litteratur, der var fremme — til eget brug — men sidenhen blev det til et blad, FREJA 74. Hassan fra FREJA-gruppen fortæller:

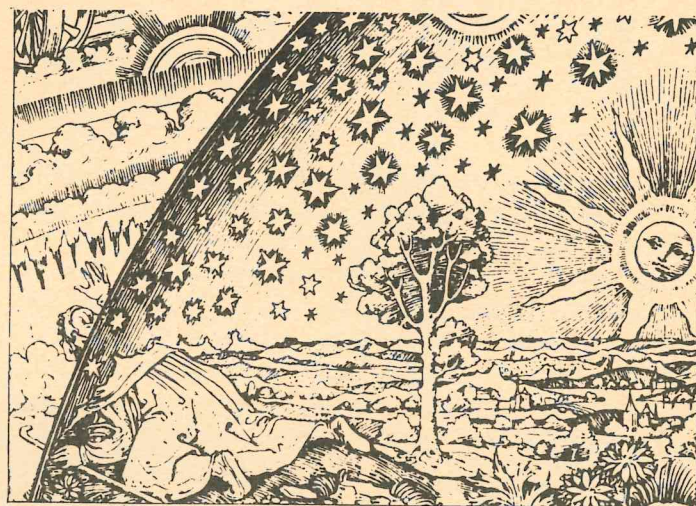
I efteråret 1974 holdt Johan Galtung en forelæsning ude i Christiania, og den gjorde et vældigt indtryk på os. Hans verdensmodel går ud på, at rige og fattige lande for at modvirke den uheldige udbygningssituation, der er i øjeblikket, i større grad skal basere deres udvikling på egne kræfter, og især mht. at få dækket de 5 fundamentale behov, mad, tøj, huse, uddannelse og sundhed. Det kom til at være overskrifterne for FREJA 75, hvordan Danmark klarer sig bedst mht. at få dækket de 5 fundamentale behov. Vi prøvede at skildre, hvordan det så ud, hvordan det kunne se ud, og vi fortalte om folk, der allerede var i gang på forskellig måde med at gøre Danmark bedre.

For at gøre FREJA forståeligt for så mange som muligt har vi gjort meget ud af at illustrere det, lave forståelige overskrifter, ledsagende billedtekster osv. Og det er også gået meget godt med at få det ud til folk.

Sidste år arbejdede vi med et område vest for Næstved, en lille kommune der hedder Klinteby. Vi ville forsøge at tegne en anden model for udviklingen af sådan et landområde end den øjeblikkelige med meget intensivt og meget kemisk dyrket landbrug, og nogle få gamle landmænd der sidder og ikke tør sælge bl.a. pga. kapitalvindingsskatten. Området kunne sagtens give arbejde til mange flere — og mad og boliger. Sidenhen er det gået sådan, at Klinteby er blevet udpeget til et af de områder, hvor der evt. skal ligge et A-værk. Vi vil gerne lave et projekt, der hedder »Klinteby — et alternativ til et atomkraftværk«. Vi håber, det bliver færdigt til næste år.

— Hvad laver I nu?

Vi er i gang med at tegne en økologisk højskole til »Det Ny Samfund«. De er i en meget barsk knibe i øjeblikket, fordi der er blevet bygget nogle hytter og en lade på det område, de har, og det er forbudt i

øjeblikket fordi det er landzoneområde, så hytterne skal rives ned. For at gøre det muligt for de ca. 40 mennesker, der bor deroppe, at blive boende, har man så fundet på at bygge en højskole.

Og nogle af os har vundet en 3. præmie i en arkitektkonkurrence. Den blev udskrevet om et lille område, der hedder Andebølle ovre på Fyn. Vi tog de økologiske briller på og foreslog dem, at de skulle være selvforsynende med energi så meget som muligt. Og vi har ikke kloakeret, for vi sender alle saltene og mineralerne ud i jorden, hvor de hører hjemme. Sivebrønde har vi også med — altså et meget energi-bevidst, lavteknologisk projekt.

— Kan I ikke li' teknologien?

Teknologien skal ikke afskaffes, den skal modificeres. Det er selvfølgelig noget, man skal diskutere og tage hensyn til i hvert enkelt tilfælde. Høj- og lavteknologi er et meget vagt begreb. Er det højteknologi at lave glas f.eks.? Det skal vi jo bruge. Hver gang vi skal tage hensyn til et eller andet byggeri eller energiforsyning til et område, må vi ligesom tage den snak op. Vi må diskutere det med andre. Ikke bare her, men overalt i grupper, der beskæftiger sig med økologiske samfundsproblemer.

— I er i gang med at lave et nyt FREJA?

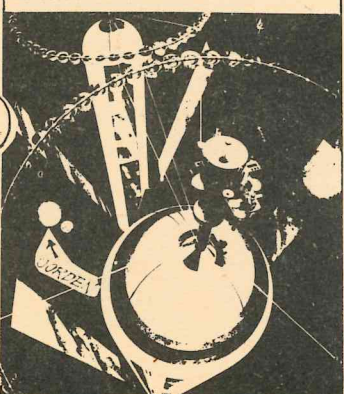
Ja — der udkommer en ny FREJA til sommer. Den hedder »Håndbog i landbosætning«. Så vidt jeg kan se af avisen, så vil der være 200.000 arbejdsløse til næste år. Og det er jo hovedsageligt i byerne, og det er som følge af den industrielle udvikling, vi har haft. Den strøm skal vendes, og Danmark skal i højere grad være et landbrugsland — det skal basere sin udvikling på egne kræfter. Dvs. at der skal en masse mennesker »luftes« fra byerne og ud på landet, hvor de kan finde beskæftigelse. Og mange er i gang. Der er mange kollektiver — folk der søger sammen i små grupper og prøver at organisere sig, dyrke jordbrug og produktion. Og dem vil vi godt hjælpe ved at skaffe dem kontakt med hinanden og give dem gode råd — for så vidt vi som inkarnerede byboere er i stand til det.

Det ny FREJA har et indledningsafsnit, et der handler om hvorfor, et der behandler energiforbrug og fødevarerproduktion, et politisk/historisk afsnit, og vi vil give vores bud til nogle nye jordlove, siger vi. Så har vi et afsnit om organisation — det er det største problem at organisere sig i et kapitalistisk samfund, et om driftsplanlægning og endelig et afsnit, der hedder erfaringsprotokol, hvori vi interviewer de forskellige grupper, der er i gang eller allerhelst får dem til at skrive om sig selv, så de via FREJA kan videregive deres program til andre, der måtte have lyst til at gå i gang. PN

Cowboy-økonomi er troen på, at der hele tiden er land forude med uendelige ressourcer.

Rumskibs-økonomi betragter jorden som et rumskib med begrænsede ressourcer.

Illustrationerne er fra "FREJA" Borgens forlag

Intet atomkraftværk i Brockdorf eller noget andet sted

Kampen mod atomkraft i den tyske forbundsrepublik (BDR) nåede for to år siden, feb. 1975, sit første højdepunkt. Det skete med besættelsen af den planlagte byggeplads ved Wyhl. Igennem mere end et helt år var pladsen besat af beboergrupper. De forlod den først, da landsregeringen lovede ikke at starte med arbejdet igen. Nu er et andet højdepunkt i modstandskampen blevet nået, med kampen mod det planlagte atomkraftværk ved Brockdorf.

Brockdorf er en lille by ved den nedre del af Elben, nord for Hamborg. Igennem nogle år har aktionsgrupper bekæmpet det gigantiske industricenter, som er planlagt i området. I dag er to kernekraftværker i funktion i området, og to er planlagte. Det ene ved Brockdorf.

Høringer

For ca. to år siden fandt den første høring sted, og reaktor anlægget blev udliciteret. På det tidspunkt var aktionsgrupperne endnu ikke stærke nok, og offentligheden lyttede ikke meget til advarslerne mod atomkraft. Besættelsen af Wyhl satte også skub i Brockdorf. I februar 1976 fandt en anden høring sted, det drejede sig om tilladelsen til at tage kølevand fra Elben. På dette tidspunkt protesterede mere end 20.000 (tyve tusind) borgere mod projektet. Under høringen kunne man se velinformerede landmænd i diskussion med videnskabsmænd fra NWK (NordWest-deutsche Kraftwerke, som forestår bygningen), hvor landmændene tilbageviste NWK's påstande. For første gang var også en mængde videnskabsmænd på borgernes side.

Men landsregeringen i Schleswig-Holstein havde forberedt høringen godt. Kun folk med en speciel invitation kunne komme ind, og kun modstandere fik en sådan invitation. Desuden blev alle modstanderne splittet op: en dag var der møde med de lokale modstandere, en anden dag med folk fra andre dele af landet. Da de fleste videnskabsfolk jo ikke kom fra landsbrugsområdet ved Brockdorf,

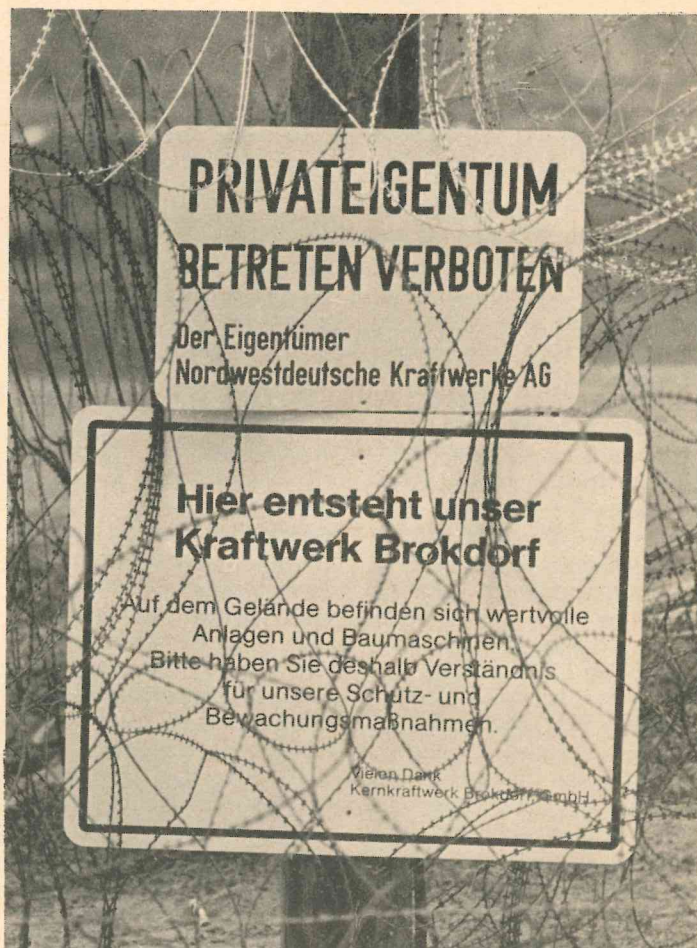
men fra universiteterne i Bremen og Hamburg, fik de lokale folk således ikke lov til at have deres videnskabsfolk med ved høringen. Til sidst fik befolkningen lov til at enkelte modstander-videnskabsfolk deltog. Imidlertid endte høringen i kaos efter to dage. Myndighederne lavede så mange procedurefejl, at ingen ret ville have godtaget beslutningerne.

Byggetilladelse og besættelse

Imidlertid gav Landsregeringen starttilladelsen til byggeriet. Nogle timer efter at lands- og forbundsregeringerne havde underskrevet beslutningen, var byggepladsen omringet af pigtråd og besat af politi. Man ønskede ikke at give modstanderne en chance som i Wyhl, hvor aktionsgrupperne besatte området, inden byggeriet var kommet igang.

Her som tidligere gav regeringen en byggetilladelse umiddelbart efter en høring, og før folk havde chance for at indanke beslutningen for en ret. Normalt må et byggeri ikke foregå, hvis der løber en retssag mod det; i modsat fald kan det jo ske, at byggeriet er færdigt, når retten afsiger kendelse om, at der ikke må bygges. Men der er en undtagelsesregel, hvis vitale statsinteresser er indblandet. Indtil nu har man altid brugt denne undtagelsesregel, når det drejede sig om atomkraftværker.

Den 26/10-1976 blev byggetilladelsen givet, og arbejdet startede. D. 30/10 samledes aktionsgrupper om byggepladsen, som var fyldt med politifolk. Det lykkedes for aktionsgrupperne at besætte pladsen

med ca. 3000 mennesker, men om aftenen kom politiet igen med vandkanoner, heste, hunde, kemiske køller (Chemical mace), tåregas og knipler; alt blev brugt på den mest brutale måde. De kemiske køller blev brugt få cm fra øjnene på folk. Mere end 50 blev anholdt, og mere end 50 demonstranter blev sårede, de fleste i øjnene, og de måtte på hospital.

Forskansning

Herefter blev indhegningen forstærket. Voldgravene blev gjort næsten 5 meter brede. Kraftige hegn med pigtråd på toppen blev sat op, foran og bagved disse var der ruller af NATO-pigtråd. Hundredevis af politifolk bevogtede pladsen dag og nat. Hunde i lange løbeliner, som ved koncentrationslejre, blev placeret på indersiden af hegnene. Der blev gravet en brønd til vandkan-

onerne, og langs med Elben blev der bygget en mur. Ingen i området kunne færdes frit uden politi overvågning, og der blev fotograferet meget.

Demonstration

Den 13/11 opfordrede aktionsgrupperne (Bürgerinitiative Umweltschutz Unterelbe) til en stor, fredelig demonstration, og ca. 40.000 folk fra hele landet deltog. Over alt hvor man så omkring sig, så man folk strømme til byggepladsen. Denne dag var der samlet ca. 3000 politifolk, folk fra private vagtværn og grænsesoldater fra Bundesgrenzschutz (en halvmilitær organisation, som styres af forbundsregeringen i Bonn; man opbygger i øjeblikket en forbundspolitistyrke, ellers er alt politi styret af de lokale landsregeringer): Det var mindst 10 vandkanoner på pladsen, og 4 helikoptere i luften hele tiden,

som smed tåregas på den fredelige demonstration.

Efter demonstrationen samledes alle ved byggepladsen og nogle startede på at bryde indhegningen, og det lykkedes endda at lave enkelte huller, på trods af tåregas og vandkanoner. Hullerne var imidlertid alt for små; pladsen kunne ikke besættes med tilstrækkeligt mange mennesker til at modstå så mange politifolk. Det var et helvede af tåregas og røgbomber — ofte kunne man ikke se noget som helst. Vandet fra vandkanonerne var blandet med et stof, som irriterede og brændte i øjne og slimhinder. Om aftenen forlod folk pladsen samlet, medens man råbte »vi kommer igen!« Nogle, som drog bort i små grupper, blev angrebet af politiet og forfulgt af helikoptere med lys og tåregas. Ca. 500 demonstranter og 60-80 politifolk blev såret.

Den videre kamp

Brockdorf er imidlertid ikke

Demonstrerende fiskere på floden Elben ud for Brockdorfbyggepladsen.

det eneste sted, hvor atomkraft bekæmpes. D. 12/11 var der en stor demonstration i Hannover mod en planlagt op-

arbejdnings-fabrik. Dette bliver sandsynligvis den næste og endnu større kamp i BRD mod atomkraft. Det hænger

sammen med, at oparbejdningsfabrikken (Reprocessing plant) er betydelig farligere og samtidig den vigtigste del af forbundsregeringens atomprogram.

I Wyhl er overenskomsten mellem regeringen og borgergrupperne netop ophørt, og sandsynligvis vil det komme til en besættelse igen, hvis man starter på at bygge. Alle aviser er i øjeblikket fyldte med diskussion om kernekraft, de fleste er mere og mere kritiske. Selv i regeringen og de regerende partier er der betydelig uenighed.

For at vinde kampen mod atomkraft behøver vi enhver form for hjælp, også fra andre lande. Send venligst protester til den tyske regering (forbundskansler Helmut Schmidt, 53 Bonn) og landsregeringen i Schleswig-Holstein (Ministerpräsident Stoltenberg, 23 Kiel, Postfach). Protester imod politibrutaliteten, og krævet at der ikke bliver bygget noget atomkraftværk eller nogen anden atom-installation uden befolkningens godkendelse. Det er også dit miljø, som er berørt. Forurening standser ikke ved grænserne! Stephan Luther & Rainer Kübler

Fra én af Brockdorfdemonstrationerne.

Kemisk krigsførelse i Vesttyskland

I 1925 blev der sammenkaldt en konference i Geneve efter 1. verdenskrigs optrapning af brugen af farlige krigsgasser. Konferencen vedtog Geneveaftalen, som forbød al brug af kvælende, giftige og andre gasser i krig. Aftalen er siden blevet ratificeret af 32 stater, heriblandt den tyske forbundsrepublik (BRD). Desuden har tyskerne i forbindelse med genbevæbningen efter 2. verdenskrig givet afkald på fremstillingen af alle kemiske kampstoffer.

Ved bekæmpelse af en fredelig demonstration mod det planlagte atomkraftværk ved Brockdorf brugte de tyske myndigheder krigsgasser, som de ikke må bruge over for fremmede magter.

Ved Brockdorf anvendte man: tåregas, kemiske køller (chemical mace), røgbomber og stoffer, tilsat vand fra vandkanoner, som virker sviende og irriterende på huden. Der kan i denne forbindelse være tale om flere forskellige stoffer. De stoffer, som specielt irriterer øjne og slimhinder er tåregasserne: Kloracetone, Kloracetophenon, Klorpikrin, Bromacetone, Bromeddikediester, Brombenzylcyanid og flere andre. I un-

dervisningen af danske soldater nævnes kloracetophenon og brombenzylcyanid. Man lærer soldaterne, at disse stoffer er uden langtidsvirkning.

Langtidsvirkninger

Nedenstående citat af et læserbrev fra »Der Spiegel« 22/11-1976 viser imidlertid noget andet:

»... Faren for langtidsvirkninger af tårefremkaldende stoffer i vandkanoner og kemiske køller — Chloracetophenon (CN) — forbliver fortsat upåagtet. Øjen- og hudskader forekommer ind til 15 år efter den oprindelige tåregasbeskadigelse, lige som der kan komme allergiske hudbetændelser. At CN derudover er kræft-

befordrende, har kræftforskningsinstituttet i London fastslået i 1953. Dette er i fuld overensstemmelse med den amerikanske politilæge, Dr. Robert Dyers undersøgelse af politifolk, der i årene 1968-71 anvendte tåregas mod Vietnam-demonstranter. Blandt disse politifolk var forekomsten af hudkræft usædvanlig høj.« Alfred Schrempf,

Fremtiden?

Ved demonstrationerne i maj 1968 døde en kvinde pga. Chloracetophenon-forgiftning.

Ved fremtidige demonstrationer kan man tænke sig, at repertoireet udvides med stoffer, som påvirker centralnervesystemet, så demonstranterne bliver desorienterede, de såkaldte psykokemiske gifte.

Det er også muligt at påvirke demonstranter med ultralyd og infralyd, der ikke er hørbar. Herved får nogle mennesker imidlertid epilepsi-lignende anfald. Dette vil desorientere og skabe frygt blandt demonstranter, som ikke kender årsagen.

Dansk politi har, så vidt jeg ved, ikke anvendt nogen af disse midler, men med de omkringliggende EF-harmoniseringer kan dette også komme, hvis vi ikke passer på.

T.N.

NB: Hvis nogen sidder inde med yderligere viden om dette emne, hører NOAH-bladet gerne fra dem.

Kemisk krig. Brockdorf.

Litteratur:
Matts Bergmark,
Farligt at indtage, om gifte og
forgiftninger.
Hasselbalchs.fagbøger, 1969.
Feltinstruktion for enkeltmand.
Seymour B. Hersh,
Kjemisk og biologisk krigsfø-
ring
Pax, 1970.

Alternativ energiplan

I foråret 1976 udsendte den socialdemokratiske regering en energiplan, Handelsministeriets energiplan (HM-planen) for Danmark. Denne plan foreslår atomenergien som erstatning for en del af det olieforbrug, der i dag énsidigt gør Danmarks energisystem meget sårbart over for leveringsforstyrrelser. Imidlertid er gennemførelsen af ELSAM's og regeringens atompolitik baseret på amerikansk atomkraft gået i stå midlertidigt.

Da alle troede det trak op til folkeafstemning om atomkraften i efteråret 1976, så blev det hele pludseligt ikke til noget. Hvorfor ikke? Jo, den folkelige stemning var helt sikkert imod atomenergi, og dernæst kan det meget vel tænkes, at regeringen har fået at vide i Vesttyskland under sine løbende bestræbelser på at låne penge til bedring af økonomien, at hvis Danmark ønsker atomkraft, så skal det være vesttysk og ikke amerikansk teknologi. For nærværende kan der kun gisnes derom, men hele situationen skabte et spillerum for andre aktiviteter, andre planer i den energipolitiske diskussion.

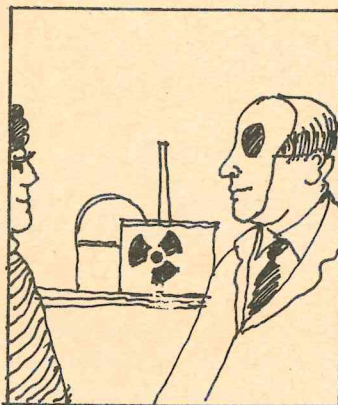
To energiplaner

I oktober 1976 udkom så »Skitse til alternativ energiplan for Danmark« (AL-planen). Denne plan er udarbej-

det af en række forskere ved universiteter og højere læreanstalter uden for den kreds, der sædvanligvis høres, når regeringen skal skaffe sig mening om energipolitikken.

Den alternative energiplan siger nej til atomkraft. Den sætter derimod ind med naturgas, øget kulforbrug og en betydelig satsning på de vedvarende energikilder, sol, vind, jordvarme, bølgeslagsenergi, skrald mv. Medens altså HM-planen opererer med en udbygning af elforsyningen ved hjælp af store, centrale atomkraftværker, så foreslår AL-planen elforsyningen udbygget med små decentrale kraftvarmeværker, der bedre udnytter spildvarmen til fjernvarme.

Det ses, at de to energiplaner foreskriver det samme olieforbrug i 1995, at AL-planen foreskriver naturgas i

større omfang end HM-planen. Endelig foreskriver AL-planen mere omfattende energibesparende foranstaltninger end HM-planen, hvorfor denne plan regner med en mindre vækst i energiforbruget end HM-planen.

Hvad angår de økonomiske forudsætninger for AL-planen, så skriver forfatterne: »Således sættes den gennemsnitlige økonomiske vækst til 3,5-4 pct. i perioden fra 1975-1995, ligesom man for boligbyggeriets vedkommende henholder sig til Perspektivplan II's prognoser.« Om brugen af disse forudsætninger taget fra HM-planen skriver AL-planforfatterne: »Heri ligger ingen indforståethed med HM-planens antagelser vedrørende den materielle vækst, men vi har ønsket at illustrere, at den alternative energiplan kan gennemføres uden at skære ned på den materielle standard.«

En vigtig hovedkonklusion i AL-planen er, at der med gennemførelsen af denne plan skal investeres mellem 1/2 og ca. 5 1/2 mia. kr. mere end i HM-planen. Usikkerheden i merinvesteringernes størrelse hænger især sammen med det vanskelige i at forudsige prisen på solvarmeanlæg. Til gengæld er investeringerne således sammensat i AL-planen, at der i forhold til HM-planen skal bruges mindre udenlandsk kapital; AL-planen giver en valutaafhængighed på omkring 5 mia. kr. mindre end HM-planen.

Flere i arbejde

AL-planen betyder en merbeskæftigelse på omkring 60.000 personår. Det er en vigtig konklusion i en situation med over 100.000 arbejdsløse.

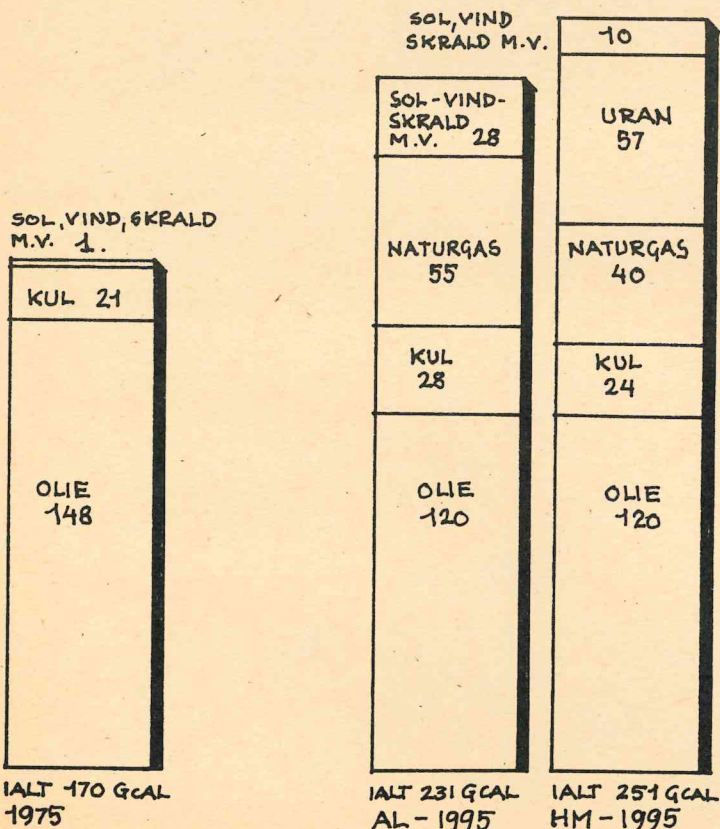
Planen hævder, at 1 mill. kr. anvendt til sol- eller vindenergiteknik giver en beskæftigelse på ca. 7 1/2 personår, mens 1 mill. kr. anvendt til kernekraftudbygning giver beskæftigelse på ca. 3 personår.

I de kommende par års videre energiplanlægningsarbejde vil det imidlertid være nødvendigt at gå mere detaljeret til værks med hensyn til at vise, i hvilke dele af industrien det er, der kan skaffes flere arbejdspladser. Som beregningerne præsenteres i AL-planen er det umuligt at se i hvilket omfang det drejer sig om bygge- og anlæg, jern- og metalindustrien eller andre industribrancher og i hvilket omfang et dansk, alternativt energiprogram har betydning for andre sektorer økonomiske udvikling og dermed for den samlede økonomiske udvikling i landet. Det er altså mere end strengt nødvendigt at gå dybere ned i de økonomiske forudsætninger for energiplanlægningen. Et andet område af betydning, som heller ikke tages op i AL-planen, er de institutionelle, strukturelle begrænsninger for energiplanlægningen. Der tænkes på de konkurrerende »agenter« på energiområdet: de multinationale energiselskaber, elværksorganiseringen, den statslige styring via lovgivningen af en sammenhængende el- og varmeplan for Danmark.

Hertil kommer at det er ved at være profitabelt for industrien at bygge og markedsføre vindmøller og solvarmeanlæg.

Oluf Danielsen

Skitse til alternativ energiplan for Danmark. Udgivet med støtte fra OOA og OVE. Oktober 1976.

Økonomien og det økologiske landbrug

Økologiske landmænd i USA opnår samme udbytte, som det industrialiserede landbrug med dets overforbrug af kemikalier og kunstgødning.

Med denne analyse aflives myten om, at det økologiske (betegnelse for organisk og biodynamisk) landbrug ikke kan stå mål med det traditionelle landbrug. Det økologiske landbrug giver nemlig samme udbytte som det industrialiserede, idet energiforbruget i det industrialiserede landbrug er 3 gange så stort som i det økologiske. Undersøgelsen er oversat fra det amerikanske tidsskrift Science nr. 189 — 5. sept. 1975.

En af de banale grundsætninger i det moderne landbrug — at den intensive brug af kunstgødning og pesticider er den lige vej til høje udbytter — er der blevet sat spørgsmålstegn ved under studiet af økonomien i det økologiske landbrug. Undersøgelsen, der har forårsaget forbløffelse og en del bestyrtelse blandt konventionelle landmænd, siger at de økologiske landmænd kan producere omtrent lige så meget pr. areal og opnå lige så god indkomst som almindelige landmænd, der bruger det fulde mål af kemiske midler under dyrkningen. Både på nationalt plan og hvad angår landmandens egen pengepung er de økologiske landmænds energiforbrug kun 1/3 af hvad det er i det industrialiserede landbrug.

Undersøgelsen der er udført af William Lockeretz og hans assistenter ved »The Center for the Biology of Natural Systems« ved Washington-universitetet i St. Louis, definerer økologiske landmænd, som dem, der gøder deres jord med staldgødning eller afgrøder beregnet til dette formål (grøngødning), mens de afstår fra brugen af kunstgødning og pesticider. De 16 økologiske går-

de, der blev anvendt i undersøgelsen, alle beliggende i »Corn Belt-staterne« og drevet i profitabelt øjemed, er alle blevet sammenholdt med industrielt dyrkede gårde med lignende størrelse, jordbeskaffenhed og beliggenhed.

Konklusioner

Ud fra en økonomisk sammenligning af de to måder at drive landbrug på, uddrog Lockeretz og hans folk følgende konklusioner:

— markedsværdien pr. tdr. land (acre) af afgrøden hos de økologiske landmænd, var kun en lille smule mindre end den fra de industrielt dyrkede afgrøder. Størstedelen af afgrøderne — hovedsageligt majs, soyabønner, hvede og havre — blev brugt til kalvefoder og ikke solgt direkte. Var de blevet solgt til den gængse pris (markedsprisen), ville de økologiske landmænd imidlertid have opnået 165 dollars pr. acre for deres produkter, hvilket kun er 14 dollars mindre end hos de industrielle landmænd. Denne forskel på 8 pct. er ikke statistisk signifikant.

— de økologiske landmænds udgifter var i gennemsnit 31 dollars pr. acre, hvilket er 16 pct. mindre end hos industriel-

le landmænd, hovedsagelig fordi de ikke havde nogen kunstgødningsregning at skulle betale.

— da forskellen i produktionsværdi og driftsudgifter ophæver hinanden, opnår de to grupper af landmænd stort set den samme nettoindkomst pr. acre i afgrødeproduktionsværdi — 134 dollars for økologiske og 132 dollars for industrielle — hvad angår de direkte udgifter. Undersøgelsens forfattere anser det for givet, at de faste omkostninger er ens i begge tilfælde.

— hvad angår energiforbruget målt i forbrug af energienheder pr. afgrødeenhed, så bruger de industrielle landmænd 18.400 enheder (Btu) pr. dollar, mens de økologiske landmænd bruger 6.800 enheder, en forskel på næsten det 3-dobbelte.

Videnskabsmændenes kommentarer

De der har lavet undersøgelsen, deriblandt Barry Commoner, undlader ikke at anføre den ringe opmærksomhed myndighederne ofrer det økologiske landbrug (således f.eks. en udtalelse fra »Secretary of Agriculture«: »Før vi kan gå »tilbage« til økologisk drift i dette land, må man tage stilling til hvilke 50 millioner amerikanere vi skal lade sulte ihjel eller lide hungersnød«, som Earl Butz udtalte det i et interview i 1971). Rapportens havsmænd anbefaler ikke en masseomstilling til økologisk landbrug uden videre, men de tror at det økologiske og det industrielle landbrug er 2 sider af samme sag, og at det må være muligt at kombinere træk fra begge metoder. De understreger, at deres un-

dersøgelse er foreløbig, og at den udelukkende er baseret på tal fra 1974. En af de slutninger de drager af undersøgelsens resultat er, at de økologiske landbrug »vil blive mindre angribelige end de industrielle jo mere sønderlemmen de følgerne bliver af energikrisen på den måde det allerede er set i »the Corn Belt« — halvdelen af de industrielle landmænd brugte mindre kunstgødning end det oprindeligt var meningen for 1974, fordi det enten var for dyrt eller ikke kunne skaffes.

En anden logisk slutning er at det økologiske landbrug pga. dets mindre driftsudgifter er mindre sårbart over for nedgang i afsætningspriserne. Efter forfatternes mening er de nuværende landbrugsmetoder »ikke nødvendigvis den eneste måde, hvorpå der kan produceres tilfredsstillende mængder mad, samtidig med at det foregår på en for landmændene økonomisk forsvarlig måde.«

Offentlighedens reaktion

Rapportens påvisning af den så nær ens indkomst blandt de to grupper af landmænd har afstedkommet betydelig interesse i landbrugsministeriet. »Jeg er forbavset over, at de var så ens«, udtaler Earle E. Gavett fra Economic Research Service. Gavett tror, at med en fortsat stigning i energipriserne »er det overordentligt sandsynligt, at flere og flere vil gå over til økologisk drift, og jeg mener, vi skal undersøge disse forhold nærmere«.

Landbrugsministeriets talsmand understreger endvidere, at man ikke er fjendtligt indstillet over for økologisk land-

brug.

Og artiklen fortsætter med at omtale veje og muligheder for at få bevillinger frem til yderligere forskning af problemerne — ikke mindst i lyset af stigende energiomkostninger.

Men den slutter således: Ikke alle er lige begejstrede for »the National Science Foundation's« støtte til projektet. En mand fra »the Fertilizer Institute« i Washington kommenterer det på følgende måde: »Jeg er bekymret for, at NSF giver penge til en gruppe, som er mere interesseret i hovedlinjerne end i facts.« Forskergruppen på Washington-universitetet har øjensynligt ikke lavet en bryg som smager alle, men de har i det mindste fået det til at skulpe i bægeret.

Lignende forsøg i Danmark?

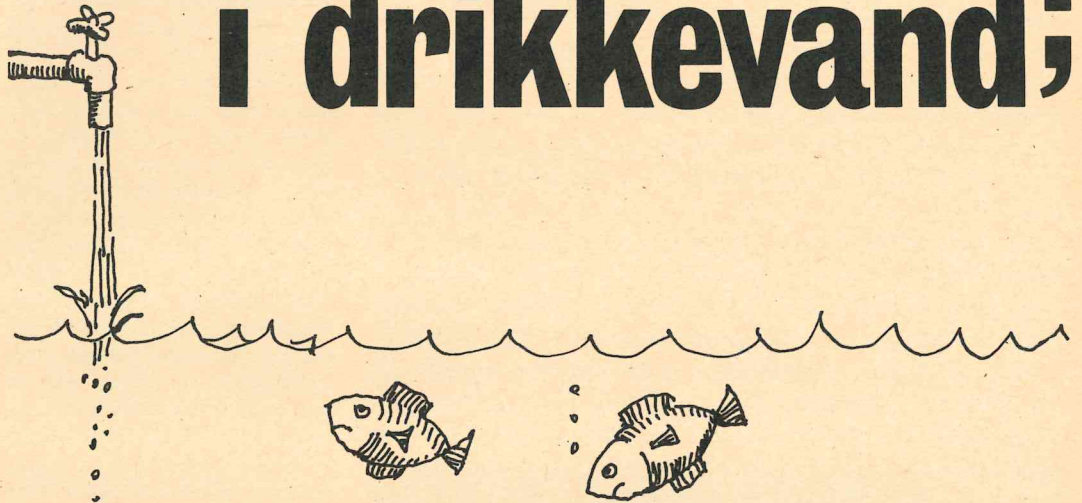
Det er efter vores mening spændende perspektiver, der her er trukket frem. Og vi vil gerne gøre os til talsmænd for, at der sættes en lignende forskning i gang i Danmark omkring det økologiske jordbrug. Vi er nemlig af den formening, at problemstillingen er tilsvarende for danske og for så vidt også for europæiske forhold. Man kan jo bare se på det forsøgsarbejde der foregår på området i vore nabolande. Det er vores indtryk, at det økologiske jordbrug uberegtiget er i miskredit, fordi der simpelthen mangler videnskabelig undersøgelse og oplysning på dette felt.

Vi vil fremover bringe flere ting om emnet økologisk jordbrug her i bladet. Aksel Ravn

Litteratur:

NOAH's emneserie nr. 2, Energi og udvikling i økosystemer, human økologi.
NOAH's emneserie nr. 5, Det industrialiserede landbrug.
NOAH-bladet nr. 23/24, Madproblemer.
NOAH-bladet nr. 28, Hvad er biodynamisk landbrug?
Bio-information, Troelstrup, 9620 Ålestrup, (08) 64 82 21.
Biodynamisk Jordbrug, Stavby, 5500 Middelfart, (09) 40 16 85.
Miljö och Framtid, Ullsavägen 14, S-75248 Uppsala, Sverige.
Koepf m.fl.: Biologische Landwirtschaft, 2. udg. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
The Haugley Experiment 1938-62.

Det mener NOAH om Fluor i drikkevand;

NOAH fraråder tilsætning af fluor til drikkevandet

Miljøgruppen NOAH støtter Miljøstyrelsen i dens afgørelse om ikke at tillade fluoridering af drikkevandet.

Fluorideringen ville være en typisk form for symptombehandling af industrisamfundets problemer. Før industrialiseringen i sidste århundrede havde folk næsten ingen huller i tænderne på grund af en mere varieret fødesammensætning (1). NOAH går ind for bedre levnedsmiddelproduktion med en mere kostrigtig sammensætning og uden sminke og fyld. NOAH mener, at den forebyggende indsats mod dårlige tænder hører sammen med indsatsen for en bedre folkesundhed.

NOAH har kendskab til en rundspørge til samtlige danske tandlæger, hvor Tandlægeforeningen spurgte sine medlemmer, om de kunne gå ind for fluoridering af drikkevandet. 56 pct. svarede, og heraf svarede 76,2 pct. at de gik ind for fluorideringen, og 23,8 pct. tilkendegav, at de var imod.

Disse resultater støttede tilsyneladende ikke Tandlægeforeningens synspunkt om fluoridering af drikkevandet nok til, at foreningen har villet offentliggøre undersøgelsen. I øvrigt finder NOAH, at forsk-

ningsamarbejdet mellem Tandlægeforeningen og sukkerfabrikkerne er uheldigt.

NOAH om økologi og sundhed

Hvis forslaget var blevet gennemført, ville næsten alt vandværksvand blive tilsat Fluor, selvom kun 1 pct. af dette anvendes som drikkevand. Dette betyder en stor udledning af fluor i alle vore vandløb og en heraf følgende ændring af den økologiske balance. Disse konsekvenser er en for stor risiko at tage.

Når man betragter virkninger på den enkelte person, er grænserne alt for små mellem det, der er gunstigt for tænderne (0,02-0,04 milligram fluoridioner pr. kg legemsvægt pr. dag) og det, der er alt for meget (0,04-0,1 mg pr. kg pr. dag). For meget fluor giver fluorose (misdannet emalje), og 0,2-0,4 mg pr. kg pr. dag giver kroniske skeletforandringer. Når man beregner, hvor meget natriumfluorid, man vil tilsætte vandet, tager man ikke højde for, at folk har et varierende drikkevandsforbrug. Det ville især gå ud over visse risikogrupper, der har et stort væskebehov, f.eks. sukkersygepatienter, nyrepatienter (især dialysepatienterne) og spædbørn, der får modermælkserstat-

ning. Individuelle kostvaner er der heller ikke taget højde for, f.eks. indeholder mange slags teblade i forvejen meget fluor.

Af vandtekniske grunde kan fluor kun tilsættes i de større vandværker. Dette betyder, at mange landdistrikter ikke får det. Hvis man ønsker fluor tilsat for at forebygge caries (huller i tænderne), er det netop i landdistrikterne, det er påkrævet, da det er her man finder de dårligste tandforhold.

NOAH anerkender fuldtud, at fluor har en cariesforebyggende effekt. Tilsat drikkevandet i en mængde på 1,2-1,4 ppm (milliontedele) opnår man en reduktion i antallet af huller på 50-60 pct. Men der findes andre måder at tilføre tænderne fluor på, som ikke har så vidtrækkende konsekvenser for miljøet og den menneskelige organisme. F.eks. giver brugen af flourtandpasta (med 0,2 pct. natriumfluorid indhold) en cariesreduktion på 10-40 pct. Dette alternativ kan — suppleret med en intensiveret oplysning — anvendes til en mere præcis indsats.

En tilsætning via drikkevandet må siges at være en tvangsmedicinering, som NOAH principielt tager afstand fra. Hvad bliver det næste vi skal have tvunget i os?

NOAHs Aktualitetsgruppe

Brudte atomløfter i Sv

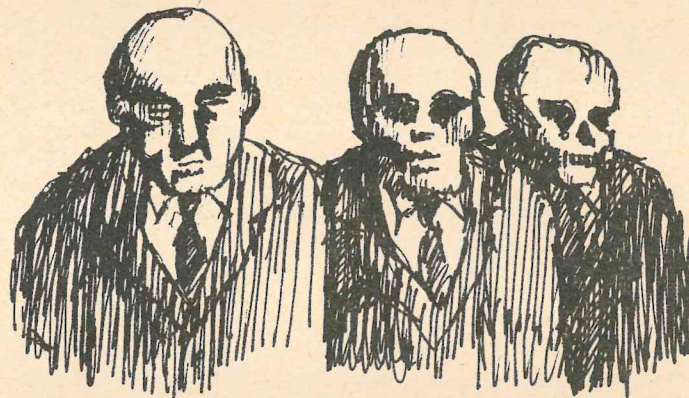
I efteråret 1976 var der valg til den svenske riksdag (folketing). I den meget hårde valgkamp var atomkraft et af de vigtigste spørgsmål. Striden stod især imellem socialdemokraterne, der havde siddet i regering i 44 år, og det borgerlige Centerparti. Mens socialdemokraterne gik ind for en fortsat udbygning af atomkraften, lovede Centerpartiet, at det kun ville danne regering med de andre borgerlige partier under forudsætning af, at atomkraften ville blive afviklet inden 1985.

De borgerlige vandt valget, og Centerpartiets Torbjörn Fällidin er nu statsminister i en tre-parti-regering med Folkpartiet og Moderata Samlingspartiet. Som betaling for statsministerstolen har Fällidin måttet løbe fra valgløfterne om at standse atomkraften. Det er ikke ualmindeligt, at politikere »glemmer« deres løfter fra valgkampen, men en så kraftig kovenning som her hører vist til sjældenhederne. NOAH har derfor bedt Per Kågeson fra den svenske miljøbevægelse om en orientering, herunder miljøbevægelsens stilling i sagen og tanker om den fremtidige kamp.

Flere undersøgelser efter valget er kommet til den konklusion, at atomkraftspørgsmålet blev afgørende for det svenske riksdagsvalg i efteråret. Spørgsmålet kom til at dominere valgkampen, efter at Centerpartiets leder Torbjörn Fällidin i slutningen af august lovede aldrig at indgå i en regering, som ikke senest i 1985 havde afviklet de fem eksisterende atomkraftværker. Et så klart løfte var noget nyt i svensk politik. Og de fleste troede tilsyneladende, at det virkelig var alvor. Efter alt at dømme gik et par procent af vælgerskaren over fra socialdemokraterne til Centerpartiet i løbet af valgkampens sidste to uger. Det var tilstrækkeligt til at give en borgerlig sejr — 180 mandater (hvoraf 86 til Centerpartiet) mod 169 til socialdemokraterne og kommunisterne (VPK).

Under hele valgkampen gav Centerpartister inden for miljøbevægelsen Fällidins linie en kraftig støtte, mens socialister og uafhængige var mere skeptiske. Miljøbevægelsens organisationer (bortset fra Naturfredningsforeningen, som var tavs) satsede i stedet på en kampagne for en folkeafstemning om atomkraft. Dette krav fik stærk støtte fra kommunisterne (VPK) og fra dele af fagbevægelsen og Socialdemokratiet. Socialdemokrater-

nes støtte udsprang imidlertid mest af taktiske grunde. De ville have en folkeafstemning for at få spørgsmålet ud af valgkampen og dermed hindre Centerpartiet i at høste stemmer på atomkraften.

Skifter standpunkt

Efter valget tog det de tre borgerlige partier — Centerpartiet, Folkpartiet og Moderata Samlingspartiet — 14 dage at kompromisere sig igennem til en ny regering. Da regeringserklæringen endelig kom, viste det sig, at Fällidin og Centerpartiet helt havde svigtet det STORE LØFTE. Man accepterede, at reaktor nr. 6 (Barsebäck 2) blev sat i drift, mens alle øvrige spørgsmål blev udsendt til fremtiden. Yderligere reaktorer må ganske vist ikke tages i drift,

hvis selskaberne ikke kan fremvise aftaler om at udlandet vil oparbejde affaldet, og samtidig vise, hvordan og hvor affaldet kan opbevares på betryggende måde. Men dette betyder ikke så meget, eftersom et flertal i regeringen (Folkpartiet og de Moderata) allerede har besluttet, at en sikker affaldsbehandling og -opbevaring er mulig.

Med regeringserklæringen ville Fällidin prøve anti-atomkraftopinionen, og han fik omtrent det svar, han havde håbet på. De fleste Centerpartitilhængere inden for miljøbevægelsen valgte enten at lægge en lav profil eller at forsvare »kompromiset«. Nogle CUFere (Centerpartiets ungdomsforbund) protesterede svagt, der blev arrangeret en mindre demonstration i Stockholm, og Miljöförbundet sendte et protesttelegram. Men dette var ikke nok til at hindre Centerpartiet i at fortsætte tilbagetog.

De kraftigste protester kom faktisk fra Socialdemokratiet. Man glædede sig ganske vist over Centerpartiets nye ener-

stad (to skridt tilbage). Udenrigsministeren (Centerpartiet) taler om restriktioner for atomkrafteksporten, mens handelsministeren (Moderat) tager til Iran for at forsøge at sælge reaktorer til tyrannen af Persien, osv.

Formålet træder efterhånden tydeligere frem. Regeringen vil slet ikke stoppe udbygningen, men giver i stedet penge til de igangværende byggerier. Årsagen er, at de borgerlige nu har det politiske ansvar for den kapitalistiske produktion. Og det gælder Centerpartiet i lige så høj grad som de to andre partier. De to andre må imidlertid tage hensyn til Centerpartiets opinionsmæssige situation. Fällidin skal have mulighed for at foretage tilbagetoget langsomt. Og derfor gør man alt for at vinde tid. Det er den strategi, som de Moderates leder Gösta Bohman trak retningslinierne op for allerede i foråret. En strategi, som miljøfolk inden for og uden for Centerpartiet vægrede sig ved at tage alvorligt.

Flere muligheder for Centerpartiet

Hvor langt Centerpartiet kan komme i sit tilbagetog afhænger for en stor dels vedkommende af hvor stor en pression antiatomkraftbevægelsen kan mobilisere i den kommende tid. Centerpartiets ledere har flere muligheder:

1. De kan acceptere de moderates og Folkpartiets syn på affaldsspørgsmålet (al anden kritik af atomkraften synes Centerpartiet at have glemt). De kan så godkende, at yderligere reaktorer tages i drift, og regeringen kan blive siddende.

2. De kan nægte at bøje sig for de to samarbejdspartnere. Dette vil igen give forskellige muligheder:

a. at den borgerlige regering enes om at afgøre uenigheden gennem en folkeafstemning,

b. at Fällidin går af og at Ahlmark (Folkpartiet) bliver statsminister i en mindretals-regering, eller

c. at Fällidin udskriver nyvalg.

Nogle korte kommentarer til de tre muligheder ved fortsat uenighed blandt de borgerlige.

verige

A. Hverken de borgerlige eller Socialdemokratiet er tilhængere af folkeafstemningstanken. Alle vil kunne regne med, at det vil føre til splittelser i de forskellige partier, og at slagmarken åbnes for udenomsparlamentariske kræfter.

De Moderate, Folkpartiet og store dele af Centerpartiet kan imidlertid tænkes at gå ind for en folkeafstemning, hvis afstemningstemaerne bliver tilstrækkeligt mange og vattede, sådan at regeringen kan drage den konklusion den selv vil af resultatet. På den

ver imidlertid støtte fra næsten hele Centerpartiets riks-dagsgruppe (udover Folkpartiet selv og de Moderate) for at kunne lykkes. Den nye statsminister (Per Ahlmark) skal nemlig have flertal ved tillidsafstemningen.

C. Nyvalg er ikke nogen særlig sandsynlig udvej. Centerpartiet har efter det store løftebrud ikke nogen tillid i befolkningen i atomkraftspørgsmålet. Et nyt valg vil sandsynligvis resultere i, at Centerpartiet vil tabe stemmer både til højre og venstre. Måske bliver der så igen flertal til socialdemokraterne og kom-munisterne (VPK).

Den videre kamp

Det står helt klart, at miljøbevægelsen nu må føre en udenomsparlamentarisk kamp mod atomkraften. Af partierne er det kun VPK, som stadig er helhjertede modstandere af atomkraften (på nær nogle få stalinister).

Det vigtigste arbejder bliver nu i miljøgrupper, i de mindre byer og i fagforeningerne. Det er naturligvis også vigtigt at søge støtte hos de politiske grupper, som arbejder udenomsparlamentarisk. Alle venstregrupperne, undtagen SKP (maoisterne), er stærkt imod atomkraft, men ingen af dem har hidtil lagt særlig vægt på miljøspørgsmål. Det gælder således om at få venstregrupperne til at tage sig mere af miljøspørgsmål, og at få miljøbevægelsen til at afsløre det parlamentariske svindel. I begge tilfælde bliver det en lang og svær vej. Spørgsmålet er om det lykkes at mobilisere tilstrækkeligt. I foråret 1978 ventes debatten for den næste store energipolitiske beslutning.

Per Kågeson

Barsebäck-marchen 7/8-1976.

måde kan Centerpartiet få alibi for at fortsætte i en atomkraftregering.

Miljøbevægelsen indser faren med en sådan folkeafstemning og Fältbiologerna, Miljöförbundet og EKO (Energigruppernes Kontakt Organ) har alle stillet sig bag et krav om en entydig folkeafstemning, hvoraf det klart fremgår, hvad der stemmes Ja til og hvad der stemmes Nej til. Bliver det en styret afstemning med mange svarmuligheder, er det meget tænkeligt, at miljøbevægelsen vil starte en boykot-aktion mod folkeafstemningen.

B. Hvis der opstår en regeringskrise, er det meget muligt, at en Folkeparti-mindretsregering kommer til magten. Et sådant alternativ kræ-

NOAH

Nye kontaktadresser

NOAH/Valby
Henrik Uhrbrand
Lyshøjgårdsvej 73
2500 Valby

NOAH/Vallø
Thorvald Helgesen
Stevnsvej 111
4671 Strøby
Tlf. (03) 67 75 17

NOAH/Randers
Annette Holmsgaard
Tebbestrupvej 119
8900 Randers
Tlf. (06) 42 98 25

NOAH/Hillerød
Jane Sørensen
Slotsgade 3
3400 Hillerød
Tlf. (03) 25 07 06

NOAH/Sønderborg
Torben M. Winnerskjold
Rugtoften 24
6400 Sønderborg
(04) 42 42 39

MILJØLEJREN 1976

Nyt NOAH sanghæfte

Midt i denne kolde tid har NOAH udgivet et nyt sanghæfte med sange, som er blevet skrevet på NOAH's miljølejre i 1975 og 1976. Alle sangene er skrevet af deltagere på miljølejrene. De nye melodier er forsynet med noder og be-cifringer.

Sanghæftet kan betragtes som et supplement til NOAH's sangbog, som blev udgivet i 1975.

Kan bestilles gennem NOAH ved at indsende kr. 8,- på giro 5 56 00 39 til NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 K, tlf. (01) 15 60 52. Mærket på talon til modtager: »Sanghæfte 2«.

NOAH's sangbog 1 koster kr. 17,- gennem NOAH.

NOAH's sanghæfte 2 fra Rugård Strand 1975/76.
ISBN 87 87479 30 1
28 sider.
Pris kr. 8,-.

DANMARK
NOAH MOD A-KRAFT
DANMARK

Tæt på svejserøg

I NOAH nr. 43 bragte vi en artikel om kampen mod svejserøgen på et skibsværft. I denne billedartikel går vi »tæt« på problemet og ser, hvad svejserøg indeholder.

Svejserøg er noget farligt stads. Dels indeholder det en masse giftige luftarter (kvælstofoxider, svovldioxid, ozon, kulilte og noget der hedder acrolein). Dels indeholder det en masse meget små metalholdige partikler (krom, bly, kobber, jern, zink, mangan, vanadium, titan, flour, nikkel og molybdæn).

Luftarterne giver ofte anledning til forgiftning på stedet, fordi stofferne optages i blodet gennem lungerne. De er også med til ganske langsomt at nedbryde lungevævet. Partiklerne er farlige, fordi de fleste af dem er så små, at de bæres helt ned i lungernes mindste forgreninger, hvor de enten lejes eller optages i det omkringliggende væv. Hvis de lejes på lungeoverfladen, blokerer de iltoptagelsen og ødelægger ganske langsomt lungevævet (bronkitis, siderose mm.). Hvis de optages i det omkringliggende væv, er der lagt op til en langsom og uheldelig forgiftning med tungmetaller eller kræft.

4 studerende på Danmarks tekniske Højskole har lavet en

mindre undersøgelse af svejserøgspartiklernes størrelse (1). De har suget svejserøg gennem nogle specielle cellulosefiltre og forstørret de opfangne partikler med et scanning elektronmikroskop. Billederne på denne side viser nogle detaljer fra denne mikroverden. Der er tale om forstørrelser på 3.000 eller 10.000 gange.

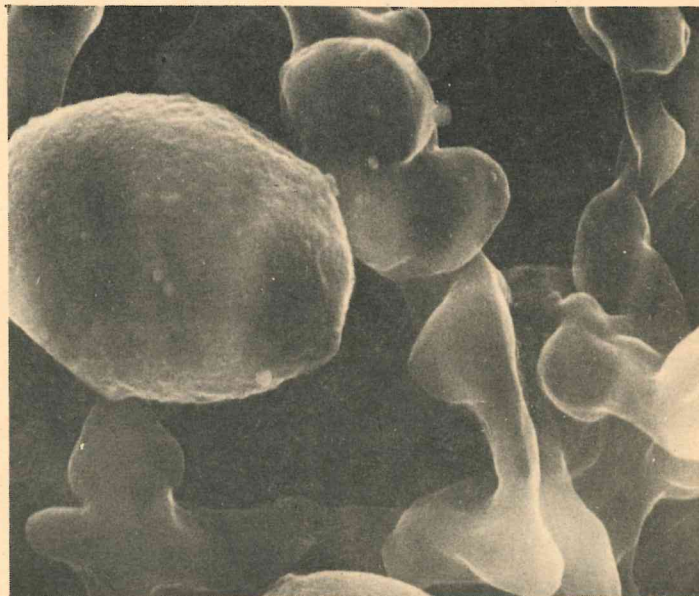
Det ville ikke være for meget at nedlægge alt svejsearbejde, indtil fabrikanterne af svejseelektroder har fundet på elektroder med ufarligt indhold, og indtil der er lavet bedre udsugning på samtlige arbejdspladser, hvor der svejses. Så kunne det være at det gik lidt hurtigere med at forbedre arbejdsmiljøet.

Niels Juul Busch

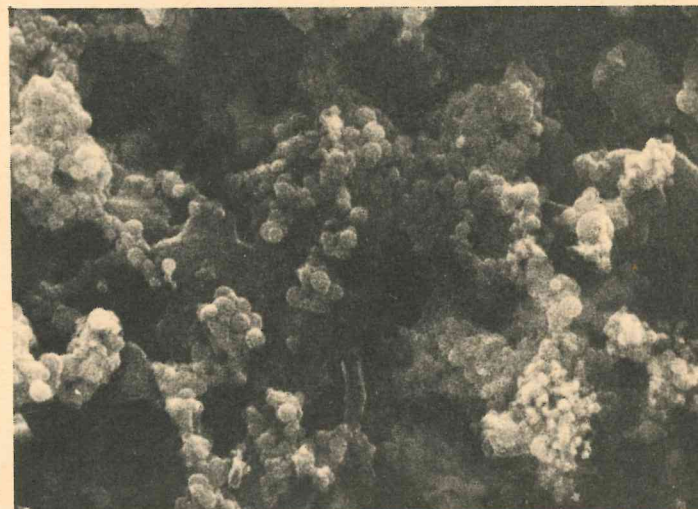
Litteratur:

»En undersøgelse af partikelforureningen fra svejserøg« af Lars Madsen, Niels Juul Busch, Poul Skjøth og Steen T. Pedersen, D.t.H.

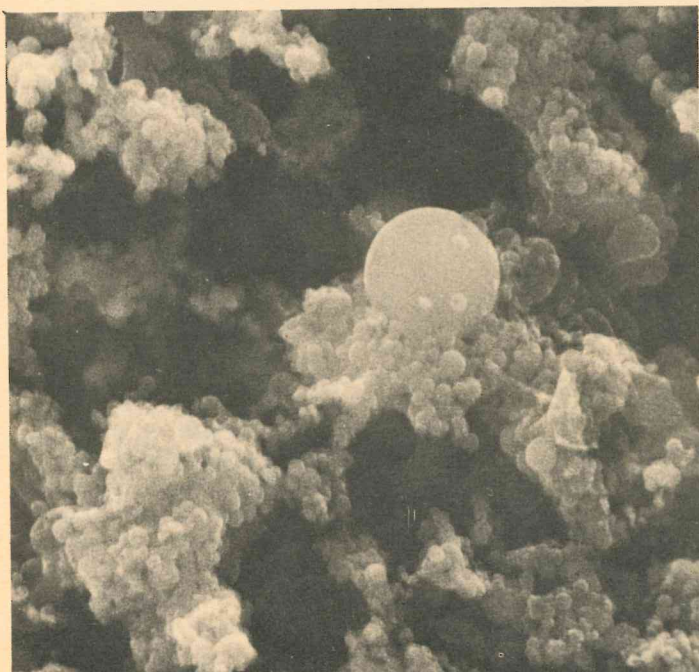
»Håndbog for svejsere« Den faglige gruppes Svejserøgsudvalg. Modtryk, 1974.

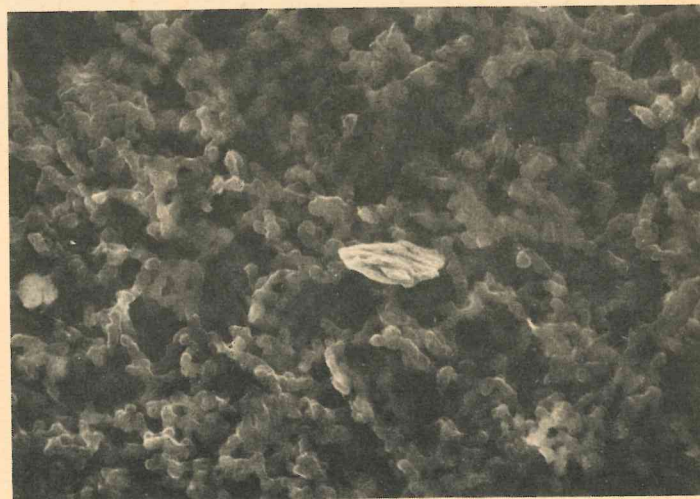
En enkelt stor partikel, opfanget på cellulosefilter (i midten til venstre).

At partiklerne er kugleformede betyder, at en del af metallerne i svejse-elektroden og svejseemnet frigøres ved svejsningen som metaldampe, der senere størkner i luften eller på filtret. Nogle partikler er større end andre, fordi indholdet af »bløde metaller« varierer.

En enkelt »stor« (ca. 20 tusindedele millimeter) og mange små partikler dækker filtret fuldstændig.

En ensom partikel på cellulosefiltret. Den har ikke været smeltet. Den indeholder formentlig ikke metal.